



Peák Ildikó

## Emberi módon, emberi szavakkal szólni...

*Farkas András*  
(1920-1991)

Kortárs művészetünk talán egyik legjellemzőbb vonása az erős érzelmi effektusok alkalmazása, a megdöbbenés – vagy meghökkentés – a sokkolás. Nem véletlen, hiszen világunk percről-percre változóban van, új meg új, gyakran durva, erőszakos hatások érnek bennünket.

Nem meglepő tehát, ha napjainkban egyre kevesebben vannak, akik állandó értékeket – az esztétikumot, a harmóniát, a humánusot, az Ember tiszteletét – állítanak célul maguk elé. Különösen, ha mindezt “közérthető” formában, ugyanakkor magas művészi színvonalon teszik. Farkas András ezt az utat választotta, s járta végig.

1920-ban született Abaujszínán, a mai Cseh- és Szlovák Köztársaságban – földműves család hetedik gyermekeként. A Képzőművészeti Főiskolát 1944-ben végezte el. A világháborúban rövid katonai szolgálat után szovjet hadifogsába esett. Szabadulása után előbb Nagykállón, majd 1947-től Balassagyarmaton élt és tanított. Tagja volt a Művészeti Alapnak és a Magyar Képzőművészek Észak-magyarországi Területi Szervezetének. Rendszeresen vett részt csoportos kiállításokon, s számos egyéni tárlata nyílt meg. Művészi munkássága jutalmaként több ízben nyert pályázati díjakat, plaketteket – így 1971-ben Madách-émlékérmét. Szinte élete utolsó pillanatáig festett, dolgozott. 1991-ben halt meg Balassagyarmaton, mindenki számára váratlanul.

Nemcsak kiváló alkotó volt, hanem kitűnő pedagógus is. Volt diákjai, tanítványai ma is szeretettel, tisztelettel emlékeznek rá.

Nehéz feladat, s egyben önkényes, szubjektív tevékenység egy alkotó életművét kate-

góriákba rendszerezni, témakörök, műfajok köré csoportosítani. Ha mégis megkíséreljük – úgy tűnik – Farkas András munkássága három nagy egység; a nógrádi emberek, a táj, valamint a szépirodalom ihlette illusztrációk köré rendezhető.

Farkas András művészi világa emberközpontú világ. Példaképe a nagy klasszikusok közül – bár csodálta Michelangelo emberfölötti títánjait, szibilláit – Rembrandt és Velasquez volt, akik a hétköznapi egyszerű embereit tudták áhítatot keltő, költői magasságokba emelni.

Művein szűkebb világának – Balassagyarmatnak, s a környező falvaknak – lakóit, parasztembereket, egyszerű kisembereket, aszszonyokat, szomszédokat örökölte meg. Figurális helyszínei kiválasztását döntő módon befolyásolta származása, a földműves család öröksége. Számára ez az életforma volt a legkedvesebb és legértékesebb. Hiszen a parasztember tökéletes összhangban, harmóniában élt a természettel. Szerette s becsülte a

termőföldet, az állatokat, értett hozzájuk. Életét kitöltötte, megneemesítette a teremtő munka s annak öröme. Ezt a harmóniát tartotta Farkas András a legfontosabbnak, s maradéktalanul tudta megjeleníteni alkotásain.

Emberalakjai nem szépek. Arcuk meggyűrt, derekukat meggömbítette a munka. Mégis szép a "kemény vágású ránc" arcukon, hajlott hátuk ellenére sem törődöttek, elesettek. Nehéz léptűek, zömökek, mégis nemesebbek, mint Millet kétes idillt sugalló figurái. Méltóságteljesek, kevés mozdulatúak, szűkszavúak; erőteljes és örök érvényű típusok. A művész néhány kifejező mozdulattal, arcvonással jellemez, mégis mindent elmond róluk. A háttér – kis házak, pajták, faluszéle vagy szántóföld – szintén jelzészzerű, mégis hiteles. Az alakok a gyakran alacsony horizont előtt tűnnek megnőnek, felmagasztosulnak.

Farkas András festményeinek színvilága szándékosan visszafogott. Alapozatlan papírlemezre, mégpedig egyszerre festette kompozícióit. E módszerrel a vízfestményhez, pasztellhez hasonló hatást ért el olajképein. Szívesen használt földszíneket, a barna árnyalatait – ebben is a távoli mestereket, Rembrandtot, Velasquezt követve – festményei mégsem sötétek, reménytelenek.

Földműves őseihez hasonlóan rosszul érezte magát a városban, lélekben falusi ember maradt. Ő azonban ecsettel közeledett a szeretett földhöz. A természet ölnél élő emberek mellett szívesen festette, rajzolta magát a természetet. Ugyanazzal az alázattal közelített tárgyához – elsősorban az ipolymelléki tájhoz –, valamint figuráihoz. Tájképei – akvarelljei, rajzai – lazább, pasztózosabb ecset, vagy tollvonásokkal készültek, mégis az előbbiekhöz hasonlóan összefogottságot, harmóniát sugároznak.

Tájképein az apró részletekben is érezzük az erőt, a végtelenséget. Az ártéri erdők, a dombos táj nyugalma a madarak, fürdőző lovak, a kis házak, a nyugodt mozgású emberek nem zavarják meg, inkább kiegészítik, telje-

sebbé teszik azt. A vonalak, színek, formák összhangja a romlatlan természet költőiségét sugározza. Még a düledező, omladozó pajta is poétikus Farkasnál. Tájképei sem idillikusak azonban – csupán a körülöttünk lévő, szinte észrevétlen szépet szeretné megmutatni a művész.

Mesterien bánt nemcsak az ecsettel, hanem a tollal is – apró vonásai nyomán kirajzolódik szemünk előtt a felhő járása, a falombok zúgása, a fű zizegése. Szigorúan ügyelt mégis az árnyokra – grafikai nem szárazak, aprólékosak.

A rajz, a festészet, valamint a tanítás mellett Farkas András életét az irodalom töltötte ki. Az írott szó szerepe pedig számtalan illusztrációra ihlette. Alkotói felfogásához híven elsősorban a magyar- s a világirodalom klasszikusai ragadták meg képzeletét. Szerette a magyar múlt neves literátusainak – Balassi Bálintnak, Pázmány Péternek – verseit, írásait. A múlt század hazai irodalmából a világirodalom szövegeiben is örökérvényű, időtálló Petőfi-lírához, s a madáchi Tragédiához (utóbbihoz több változatban is) készített illusztrációkat. Széles körben ismertek Babits Eratójához készült leheletfinom, érzékeny rajzai. A világirodalom lírikusai közül – többek között –, kedvvel illusztrálta Villon olykor fanyar humorú, olykor tragikus hangú balladáit. Különösen szerette, szívesen olvasta és öntötte grafikai formába az orosz klasszikusok – Dosztojevskij, Tolsztoj, Csehov, Gorkij és Gogol – regények, novellák jeleneteit.

Szövegképei kiűnő, tömör jellemábrázolások. Technikájuk, megoldásaik skálája rendkívül széles – a formákat csupán jelző, finom körvonalaktól az erőteljes, vibráló tollvonásokon át a pasztózos, foltszerű hatásig terjed. Egy-egy történelmi kort felidézve felhasználja a korabeli művészeti stílust, saját, egyéni formakincsébe beillesztve. Ezzel hiteles és jellemző atmoszférát teremt, egy-egy grafikai lapon cselekménysorokat, az írott szöveg lényegét összegezve.

"Meghallani a kor üzenetét, hozzásegíteni az embert kora megismeréséhez, keresni az

igazságot.” Ez a mondat nemcsak Farkas András illusztrációinak, de alkotói felfogásának, útkeresésének, egész életpályájának mottója is lehetne.

Kereste a művészet igazságát. Vitába szállt mindazokkal, akik a művészet feladatának a megdöbbenést, sokkolást tartották. Az “anarchikus”, széttöredező felépítésű festményekkel, grafikákkal szemben a gondolatokat ébresztő harmóniát, összhangot állította. Az avantgarde, s a transzavantgarde elidegenedtségét az emberközpontú – ugyanakkor a természet belső egyensúlyán alapuló – világ nevében tagadta. Nem alkalmazott bonyolult jelképrendszereket, áttételeket – művei önmagukért, önmagukról beszélnek a humánus nevében “emelik fel szavukat”.

És Farkas András mégsem élt “elefántcsonttoronyban”. Természetéből fakadóan művészetéhez szervesen hozzátartozott az életöröm, az élet igénye. Művében a nagyformátumú festmények, “súlyosabb” grafikák mellett megfértek a gyermekportrék, az anyaság gyengéd képei, a meztelen női test dicsőrete, kis, gyakran humoros életképek, vázla-

tok. Mindegyiken ugyanazzal az örömmel, átéléssel dolgozott.

Ízig-vérig nógrádi festő volt, s annak is vallotta magát: nem mellőzve, hanem ebből fakadó iratlan kötelezettségeit átérzve volt az. Látóköre, alkotói intelligenciája azonban túllépte Palóccország határait, s megóvta őt a provincializmustól. Nemcsak munkássága, személyisége is többrétű volt. Szenvedélyesen szerette az igazat, dinamikus emberként heves vitákban is kiállva érte. Kedvelte a jó társaságot, melynek körében szívesen élcelődött, tréfálkozott. Önmagáról szólva azonban mindig szemérmes volt, visszafogott. Gondolatait szép, ízes nyelven fogalmazta meg.

Ars poeticája szerint mindig olyant kíván elmondani műveivel, mely szélesíti közönsége látókörét, gazdagítja érzelmeit. – Festményei, grafikái az örömet nyújtó harmóniára, esztétikai értékekre, s embertársaink iránti tiszteletre ébresztenek.

Farkas András mondanivalója talán még aktuálisabb, megszívlelendőbb lehet napjainkban, mint életében volt.

